

Wystawa *Praga '44* – nieznaną historią powstania warszawskiego na prawym brzegu Wisły

Muzeum Warszawskiej Pragi, 18.09.2024–23.02.2025

Projekt graficzny: Anna Światłowska, z wykorzystaniem zdjęcia Zofii Chomętowskiej, *Most pontonowy, tymczasowa przeprawa przez Wisłę*, 1945, Muzeum Warszawy

Wybuch powstania warszawskiego podzielił Warszawę wzdłuż linii Wisły. Historia miasta od sierpnia 1944 do stycznia 1945 roku to dwie odrębne, choć związane z sobą opowieści. Walki na prawym brzegu trwały zaledwie kilka dni. Gdy we wrześniu w lewobrzeżnej Warszawie dogasało powstanie, na Pragę wkroczyli Rosjanie. W cieniu zagrożenia i represji ze strony służb bezpieczeństwa zaczęło się odradzać życie. Wystawa *Praga '44* przybliży mało znaną historię czterodniowego zrywu i pokazuje, jak w cieniu trwających walk w przyfrontowym mieście toczyło się codzienne życie. Otwarcie już 18 września w Muzeum Warszawskiej Pragi.

Informacji na temat powstania na Pradze jest tak niewiele, że czasem można by wręcz odnieść wrażenie, iż na prawym brzegu walk nie było. Jednak powstańcy na Pradze prowadzili równie zacięte boje jak ich kompani po lewej stronie Wisły. Bez uwzględnienia ich historii obraz sierpniowych wydarzeń pozostaje niepełny. – *Historia powstania warszawskiego jest złożona i nie wszystkie jej aspekty są szerzej znane. Skupieni na tym, jak wyglądało powstanie na lewym brzegu Wisły, nie zadajemy sobie zwykle pytań, co działo się z drugą połową miasta, gdzie Niemcy skoncentrowali siły i gdzie wkroczyła, a potem stacjonowała Armia Czerwona. Wystawa Praga '44 przybliży tę mniej znaną historię. Pokazuje inne spojrzenie na powstanie i przypomina o odradzającym się już od jesieni 1944 roku życiu w prawobrzeżnej części miasta* – mówi Karolina Ziębińska, dyrektorka Muzeum Warszawy.

Rozerwanie miasta

Walki na Pradze trwały zaledwie cztery dni. Niedostatecznie uzbrojeni powstańcy musieli zmierzyć się z doskonale wyszkolonymi, liczniejszymi, dobrze uzbrojonymi jednostkami niemieckimi, które w oczekiwaniu na atak Armii Czerwonej były skoncentrowane na prawym brzegu. Trwałe opanowanie wyznaczonych celów było zadaniem niewykonalnym. Decyzja o wstrzymaniu walk zapadła 4 sierpnia. To uchroniło Pragę od podzielenia losu lewego brzegu. Straty w ludności i zabudowie po tej stronie Wisły były nieporównywalnie mniejsze. Do wkroczenia Rosjan na Pradze panował niemiecki terror: godzina policyjna, egzekucje, łapanki, w których wyniku 10 tysięcy mężczyzn wywieziono na przymusowe roboty do Rzeszy. Ludność żyła w skrajnie trudnych warunkach, cierpiąc głód, pozbawiona opieki medycznej i leków. Gdy płonąca powstańcza Warszawa walczyła, prężnie obserwując jej niszczenie, pełni niepokoju o bliskich, którzy tam pozostali, próbowali przeżyć w nieludzkich warunkach pod niemiecką okupacją. Trzynastego września wycofujący się Niemcy wysadzili wszystkie mosty. Praga została odcięta od reszty miasta.

Osobność Pragi. Codzienne życie w przyfrontowym mieście

Praga po zdobyciu przez Armię Czerwoną i Wojsko Polskie w połowie września stała się miastem frontowym. W cieniu zagrożenia i represji ze strony służb bezpieczeństwa budziło się tu powojenne życie polityczne, społeczne, kulturalne. Z lewego brzegu nadal trwał ostrzał sięgający aż do ulicy Targowej, nazywanej strefą śmierci. Mieszkańcy nie ewakuowali się, więc Praga stała się jedynym polskim miastem, w którym sto tysięcy ludzi bez opału, wody, jedzenia i w ciągłym zagrożeniu organizowało swoje codzienne życie.

Od 19 września prawobrzeżna Warszawa miała prezydenta – Marian Spychalski wraz z Zarządem Miasta próbował rozwiązywać bieżące problemy: jak uruchomić piekarnie, odzyskać węgiel z płonących hałd, rozdzielić radziecką mąkę, pochować poległych, reglamentować żywność. Gdy na lewym brzegu hitlerowcy burzyli miasto, na prawym ukazywało się „Życie Warszawy”, trwały próby chóru, zawiązały się zespół kameralny i orkiestra. W listopadzie 1944 roku w działającym na prawym brzegu teatrze odbyła się pierwsza premiera. Aktorzy grali z pamięci, we własnych ubraniach. Publiczność przyniosła krzesła ze sobą. Robotnicy starali się ocalić to, co zostało z fabryk, i uruchomić produkcję. Kupcy składali się na odbudowę Bazaru Różyckiego. Lekarze ze Szpitala Praskiego reaktywowali Wydział Lekarski. Praga starała się żyć.

Zszywanie miasta. Powrót do ruin i odbudowa

W styczniu 1945 roku Armia Czerwona i Wojsko Polskie wkroczyły do lewobrzeżnej Warszawy. Za skutą grubym lodem Wisłą czekało wymarłe, zrujnowane miasto. Gdy tylko otwarto pierwsze mosty pontonowe, ludzie ruszyli tam w poszukiwaniu bliskich i rodzinnych pamiątek ukrytych pod gruzami, po opał i wyposażenie nowego domu, po towar na handel. Na Pragę docierali powracający warszawiacy,

szukający dachu nad głową. Do końca miesiąca liczba ludności tej części Warszawy wzrosła o 12 tysięcy. Czekano na odbudowę stolicy, rodziny i miasto łączyły się w nowej rzeczywistości.

„Mapa śmierci” na prawym brzegu. Pokazuje miejsca egzekucji i prowizorycznych grobów

Wystawę *Praga '44* otworzy mapa miejsc egzekucji i prowizorycznych grobów ludności cywilnej i powstańców w prawobrzeżnej części miasta, która powstała w ramach akcji społecznej w Muzeum Warszawskiej Pragi. Dzięki wspólnej pracy mieszkanek i mieszkańców oraz wszystkich chętnych każda udokumentowana ofiara cywilna i śmierć powstańcza zostały oznaczone jedną szpilką. Miejsca egzekucji i pochówków ustalono na podstawie źródeł historycznych, a do oznaczenia ich na mapie, złożonej ze zdjęć lotniczych wykonanych w czasie powstania i po jego upadku, posłużył plan przedwojennej Warszawy. Zdjęcia pochodzą z The National Archives w College Park pod Waszyngtonem. Zostały opracowane przez Zygmunta Walkowskiego specjalizującego się w interpretacji zdjęć Warszawy z okresu drugiej wojny światowej. Na ekspozycji będzie można zobaczyć również archiwalne zdjęcia, zachowane z czasów walk pamiętki powstańcze i dokumenty, a także fragment relacji dowódcy powstania na Pradze – Antoniego Żurowskiego.

Wystawa jest częścią programu obchodów 80-lecia powstania warszawskiego w Muzeum Warszawy. Cały program dostępny jest na stronie: <https://muzeumwarszawy.pl/obchody-80-rocznicy-powstania-warszawskiego/>.

Wystawa *Praga '44* w Muzeum Warszawskiej Pragi potrwa od 18.09.2024 do 23.02.2025. Wernisaż odbędzie się 18 września o godz. 18.00, wstęp wolny. Muzeum jest czynne we wtorki, środy i piątki od godziny 9.00 do 17.00, w czwartki od 11.00 do 20.00, w soboty i niedziele od 11.00 do 18.00. Bilety: 10 zł / 8 zł, w czwartki wstęp bezpłatny.

Więcej o wystawie: <https://muzeumpragi.pl/wystawa/praga-44/>

Kontakt dla mediów:

Nela Sobieszczańska

Muzeum Warszawy

+48 502 244 911

nela.sobieszczanska@muzeumwarszawy.pl

Materiały dla mediów: <https://muzeumwarszawy.pl/dla-mediow/>

KOLOFON

kuratorki / curators

Anna Mizikowska, Aleksandra Sołtan

współpraca kuratorska / co-curators

Katarzyna Kuzko-Zwierz, Karolina Ziębińska

projekt wystawy / exhibition designer

Kosmos Project

projekt graficzny / graphic design

Marta Masella

produkcja / production manager

Olga Baron

tłumaczenie / translation

Marcin Wawrzyńczak

redakcja i korekta / editing and proofreading

Urszula Drabińska

projekt plakatu / poster design

Anna Światłowska

koordynacja realizacji/ realization

coordinated by

Mariusz Stawski

realizacja / realization of the exhibition

Ksenia Góreczna, Paweł Grochowalski,
Krzysztof Hernik, Krzysztof Kwiatkowski, Piotr
Lipiński, Katarzyna Radecka, Leszek
Sokołowski, Krzysztof Kwiatkowski, Tomasz
Raubo, Dariusz Szański,

opieka konserwatorska / conservation care

Piotr Kaczkiełło, Julia Kłosińska, Igor Nowak,
Piotr Popławski, Adam Wrzosek

koordynacja digitalizacji / digitalization

coordinated by

Mikołaj Kalina

digitalizacja / digitalization

Adrian Czechowski, Eliza Kowalska-Matek,
Kamil Łuczak, Michał Matyjaszewski, Anna
Sulej

wypożyczenia zewnętrzne / external loans

Janusz Kurczak

wypożyczenia wewnętrzne / in-house loans

Tomasz Lewandowski, Małgorzata Oliwińska,
Dorota Parszewska, Joanna Rykiel, Zuzanna
Sieroszevska-Rolewicz, Filip Żelewski

dostępność / accessibility

Karolina Sawicka

program edukacyjny / educational program

Aleksandra Karkowska-Rogińska, Natalia
Morawska

program towarzyszący / accompanying events

Ewelina Bartosik

komunikacja i marketing / communication and marketing

Joanna Andruszko, Małgorzata Czajkowska,
Agata Fijałkowska, Agata Fronczyk, Klaudia
Gniady, Daniel Karwowski, Anna Ładna,
Dagmara Jędrzejewska, Nela Sobieszcańska,
Jowita Purzycka, Milena Soporowska

obsługa prawna / legal support

Ina Klimas